

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Δρ. Σπύρος Ρουκανάς¹

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο αναλύεται το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα υπό το πρίσμα του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Αρχικά μελετάται το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Στη συνέχεια, αναλύεται το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα όπως διαμορφώθηκε μεταπολεμικά. Έπειτα, μελετώνται οι κύριες αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα. Δηλαδή, μελετάται η μετάβαση στο καθεστώς των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, η σταδιακή κατεδάφιση των εμποδίων στην κίνηση των κεφαλαίων, η διόγκωση της κίνησης κεφαλαίων και η αύξηση του όγκου των πληροφοριών. Παράλληλα, μελετώνται οι πρόσφατες εξελίξεις στο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον και αναδεικνύονται οι συνθήκες που ώθησαν στην εκδήλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης. Τέλος, αναλύονται τα συμπεράσματα της μελέτης.

Λέξεις-κλειδιά: Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Σύνθετη Πολιτική Οικονομία, Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα, Διεθνής Οικονομική Κρίση

1. Εισαγωγή

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η μελέτη του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα υπό το πρίσμα του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας επιχειρεί να ερμηνεύσει το σύγχρονο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον. Επιδιώκει να εμπλουτίσει τη θεωρητική προσέγγιση του ρεαλισμού στα πλαίσια της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Η Σύνθετη Πολιτική Οικονομία υιοθετεί τέσσερις προσδιοριστικούς παράγοντες για την ερμηνεία του σύγχρονου διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος. Το κράτος, η αγορά, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί αποτελούν τις τέσσερις μεταβλητές του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Το κράτος στα πλαίσια της ΣΠΟ διαδραματίζει τον κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος. Η ερμηνεία των αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στους τέσσερις προσδιοριστικούς παράγοντες μάς βοηθά να κατανοήσουμε το σύγχρονο διεθνές οικονομικοπολιτικό περιβάλλον.

Η μελέτη του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος υπό το πρίσμα της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας θα αναδείξει τις ιδιαίτερες συνθήκες που ώθησαν στις αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα. Η υιοθέτηση των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, ο περιορισμός των ελέγχων στην κίνηση των κεφαλαίων και η διόγκωση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών αποτελούν βασικές μεταλλαγές που καθόρισαν το σύγχρονο διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Τέλος, θα μελετηθούν οι πρόσφατες εξελίξεις στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα και η ανάδειξη των συνθηκών που ώθησαν την παγκόσμια οικονομία στην εκδήλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 2007.

2. Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας (ΣΠΟ) επιχειρεί να συμπεριλάβει τις καθοριστικές σχέσεις που δια-

1. Επισκέπτης Λέκτορας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

μορφώνονται στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, και οι οποίες δεν βρίσκονται στο επίκεντρο μελέτης του ρεαλισμού. Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας επιχειρεί να εμπλουτίσει το πεδίο μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας για την κατανόηση των σύγχρονων διεθνών οικονομικών και πολιτικών συνθηκών. Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας εντάσσεται στη ρεαλιστική προσέγγιση του πεδίου μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Η ρεαλιστική προσέγγιση θεωρεί ότι το κράτος είναι ο κύριος προσδιοριστικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος (Gilpin, 2004, σ. 30). Υιοθετώ την άποψη ότι το κράτος συνεχίζει να διαδραματίζει έναν ισχυρό ρόλο στο παγκόσμιο οικονομικό και πολιτικό πεδίο, και η επιχείρηση κατανόησής του επιβάλλει τη μελέτη του ως έναν ξεχωριστό προσδιοριστικό παράγοντα. Υποστηρίζω όμως ότι το κράτος αποτελεί έναν από τους τέσσερις προσδιοριστικούς παράγοντες του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού συστήματος. Οι άλλοι τρεις παράγοντες είναι οι αγορές, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί (Ρουκανάς, 2007, σ. 199).

Τρεις είναι οι βασικές υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Η πρώτη είναι ότι το κράτος αποτελεί τον κυρίαρχο παράγοντα στη διαμόρφωση του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος. Η δεύτερη υπόθεση του αναλυτικού πλαισίου της ΣΠΟ είναι ότι οι καθοριστικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες για τη διαμόρφωση του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος είναι το κράτος, η αγορά, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί. Η τρίτη υπόθεση είναι ότι οι καθοριστικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος, σύμφωνα πάντα με το αναλυτικό πλαίσιο της ΣΠΟ, αλληλεξαρτώνται όλο και περισσότερο.

Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας αποτελεί το ερμηνευτικό εργαλείο για την ανάδειξη των αλληλεξαρτήσεων που διαμορφώνονται στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα μεταπολεμικά έως σήμερα.

3. Το Μεταπολεμικό Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναδείξουμε το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα όπως διαμορφώθηκε μεταπολεμικά. Το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα αποτελείται από το διεθνές νομισματικό και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η μελέτη των δύο αυτών συστημάτων θα γίνει υπό το πρίσμα διαρκούς αλληλεξάρτησης που τα χαρακτηρίζει, καθώς κάθε απόκλιση από αυτή τη θέση δεν αποτυπώνει τις πραγματικές διαστάσεις του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Μεγάλη Βρετανία αποτελούσαν τους κύριους διαμορφωτές των οικονομικών εξελίξεων μεταπολεμικά. Στόχος τους ήταν η διαμόρφωση ενός σταθερού διεθνούς νομισματικού συστήματος που θα έδινε τις ευκαιρίες για ασφαλείς διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες σ' ένα ειρηνικό περιβάλλον. Τα κράτη επιθυμούσαν σταθερότητα, προσφέροντας παράλληλα ένα επίπεδο ευελιξίας και αναπροσαρμογής, προκειμένου να αντιμετωπίσουν πιθανές διεθνείς ή εθνικές κρίσεις. Το 1944 στο συνέδριο του Bretton Woods στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με εμπνευστές τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία συζητήθηκε το μέλλον του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Η Μεγάλη Βρετανία επιθυμούσε τη δημιουργία ισχυρών διεθνών νομισματικών θεσμών και περιορισμούς, όσον αφορά τη ροή κεφαλαίων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, από την άλλη πλευρά, επιθυμούσαν ένα πιο φιλελεύθερο σύστημα με περιορισμένο ρυθμιστικό πλαίσιο. Τελικά, οι ΗΠΑ εξασφάλισαν τα συμφέροντά τους σε μεγαλύτερο βαθμό και η συμφωνία κινήθηκε προς τη δική τους κατεύθυνση (Ο' Brien και Williams, 2010, σ. 218).

Ο κανόνας λειτουργίας αυτής της συμφωνίας ήταν ότι το δολάριο είχε μία σχέση αξίας με τον χρυσό κατά 35 δολάρια ανά ουγκιά χρυσού. Ο κανόνας λειτουργίας του συστήματος του Bretton Woods ήταν παρόμοιος με τον κλασικό κανόνα χρυσού που ίσχυε την περίοδο 1870-1914. Η διαφορά ήταν ότι τα άλλα νομίσματα δεν είχαν μία σταθερή σχέση αξίας με τον χρυσό, αλλά με το δολάριο. Ακόμη, υπήρχε η πρόβλεψη αναπροσαρμογής της καθορισμένης τιμής ανάμεσα στο δολάριο και τα άλλα νομίσματα, σε περίπτωση αλλαγής της παραγωγικότητας μίας χώρας, προκειμένου να επιτυγχάνεται εξωτερική και εσωτερική ισορροπία για κάθε χώρα (Krugman και Obstfeld, 2003, σ. 340).

Η διάσκεψη του Bretton Woods έφερε δύο ακόμη αλλαγές στο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον. Δημιούργησε δύο νέους διεθνείς θεσμούς, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τη Διεθνή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη. Την περίοδο πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το διεθνές νομισματικό περιβάλλον ήταν ασταθές με ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία. Η ανάγκη οικοδόμησης ενός σταθερού διεθνούς νομισματικού περιβάλλοντος καθόρισε την υιοθέτηση θεσμών που θα ενίσχυαν την ευελιξία και την πειθαρχία.

Βασικός σκοπός του ΔΝΤ ήταν η διατήρηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων των κρατών. Ο ρόλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, επίσης, θα ήταν ενισχυτικός για την εύρυθμη λειτουργία του διεθνούς νομισματικού συστήματος και τη στήριξη των κρατών που εμφάνιζαν περιστασιακά προβλήματα

στο ισοζύγιο πληρωμών ή υπήρχε περιορισμός της απασχόλησης ως συνέπεια της άσκησης περιοριστικής δημοσιονομικής ή νομισματικής πολιτικής. Κάθε κράτος-μέλος του ΔΝΤ ήταν υποχρεωμένο να προσφέρει στα ταμεία του. Ο δανεισμός από το ταμείο περιλάμβανε επίσης και την εποπτεία των μακροοικονομικών πολιτικών των δανειζόμενων χωρών. Το κράτος με τη σειρά του θα επέστρεφε το ποσό μετά την έξοδό του από την περίοδο αδυναμίας πληρωμής (Krugman και Obstfeld, 2003, σ. 340).

Ο δεύτερος πυλώνας του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Το 1945 οι χώρες της Ευρώπης ήταν βυθισμένες στις αρνητικές συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που είχε πραγματοποιηθεί εντός των συνόρων τους. Τα ευρωπαϊκά κράτη είχαν ανάγκη από ρευστότητα, προκειμένου να τροφοδοτήσουν τη διαδικασία ανοικοδόμησής τους. Η Διεθνής Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη (International Bank for Reconstruction and Development-IBRD), που αργότερα μετονομάστηκε σε Παγκόσμια Τράπεζα, ανέλαβε κεντρικό ρόλο στη διαδικασία ανοικοδόμησης της Ευρώπης. Είχε ως αποστολή τον δανεισμό των ευρωπαϊκών κρατών για την ικανοποίηση των μακροχρόνιων σχεδιασμών τους. Όμως, η IBRD δεν είχε τόσα χρηματικά αποθέματα, ώστε να ενισχύει τα ευρωπαϊκά κράτη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δημιούργησαν νέους τρόπους μεταφοράς χρημάτων. Οι ξένες επενδύσεις, το Σχέδιο Marshall και οι αμυντικές δαπάνες ήταν οι τρεις κύριοι μηχανισμοί που εξασφάλισαν ροή κεφαλαίων προς τις ευρωπαϊκές χώρες (O'Brien και Williams, 2010, σ. 219).

Όπως παρουσιάζεται από τη μέχρι τώρα ανάλυση του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος, η ισχύς των ΗΠΑ καθόρισε τη δομή του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος μεταπολεμικά. Οι αγορές και ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων άρχισαν να αναπτύσσονται σταδιακά κυρίως μετά την κατάρρευση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπως θα δούμε αμέσως μετά. Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα αναδεικνύουν τη σημασία των διεθνών οικονομικών οργανισμών στη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος μεταπολεμικά.

4. Οι Κυριότερες Μεταλλαγές στο Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα

Σ' αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τις κύριες αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα. Τέσσερις είναι οι κύριες αλλαγές που οδήγησαν στην αύξηση των δραστηριοτήτων και αλληλεπιδράσεων των διεθνών χρηματοοικονομικών ροών:

- α) το πέρασμα από σταθερές σε κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες,
- β) ο περιορισμός των ελέγχων στη διακίνηση κεφαλαίων,
- γ) η δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων,
- δ) η αύξηση του όγκου πληροφοριών.

Παρ' όλη την αρχική επιτυχία του διεθνούς νομισματικού συστήματος, εμφανίστηκαν ορισμένες αρνητικές εξελίξεις. Το κριτήριο σύνδεσης όλων των νομισμάτων των κρατών-μελών του ΔΝΤ με το δολάριο για τη διατήρηση αποθεμάτων μετέτρεψε το δολάριο σε κυρίαρχο νόμισμα. Αυτή ακριβώς η εξέλιξη έκρυβε έναν κίνδυνο. Η υπερβολική εκροή δολαρίων περιόριζε τη δυνατότητα των ΗΠΑ να διασφαλίσουν τη μετατρεψιμότητα των δολαρίων σε χρυσό.² Τα πρώτα σημάδια μίας τέτοιας πιθανής εξέλιξης διαμορφώθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1960 κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ. Το τεράστιο οικονομικό κόστος αυτής της πολεμικής επιχείρησης ανάγκασε τις ΗΠΑ να αδιαφορήσουν για τη σταθερότητα των τιμών, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν πληθωριστικές τάσεις στην οικονομία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 παρατηρείται μία τάση αμφισβήτησης από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα της δυνατότητας των ΗΠΑ να ανταποκριθούν στη μετατρεψιμότητα των δολαρίων που κυκλοφορούσαν παγκοσμίως σε χρυσό. Τον Αύγουστο του 1971 ανακοίνωσαν μέσω του προέδρου των ΗΠΑ, Richard Nixon, ότι παύει να ισχύει ο κανόνας μετατρεψιμότητας του δολαρίου σε χρυσό. Αυτή η κίνηση, όπως ήταν αναμενόμενο, οδήγησε σε υποτίμηση του δολαρίου αλλά και αύξηση της ανταγωνιστικότητας των αμερικανικών προϊόντων.

Δύο λόγοι ώθησαν τις ΗΠΑ στην κατάργηση της μετατρεψιμότητας δολαρίων σε χρυσό. Ο πρώτος ήταν η αυξημένη κίνηση κεφαλαίων σε διεθνές επίπεδο εκείνη την περίοδο. Η παγκόσμια οικονομία είχε αρχίσει να περνάει σε μία νέα πραγματικότητα και ο κανόνας των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών αποτελούσε τροχοπέδη για τη διεθνή κίνηση κεφαλαίων. Ο δεύτερος λόγος ήταν η απουσία διεθνούς συνεργασίας σ' αυτό το επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έλλειψης διεθνούς συνεργασίας ήταν η στάση τη Γαλλίας, η οποία ζητούσε να μετατρέψει τα δολάρια της σε χρυσό (O'Brien και Williams, 2010, σ. 224).

2. Για μία ολοκληρωμένη θεώρηση του ζητήματος, βλέπε Triffin, R. (1966), *Gold and the Dollar Crisis: The Future of Convertibility*, Yale University Press.

Όμως, το δολάριο είχε πετύχει απολύτως ως νόμισμα. Ήταν το κύριο αποθεματικό και συναλλακτικό νόμισμα της παγκόσμιας οικονομίας. Κανείς πλέον δεν μπορούσε να επιστρέψει σε μία περίοδο όπου το δολάριο αποτελούσε ένα εθνικό νόμισμα. Μέσω, όμως, της κυριαρχίας του δολαρίου είχε οικοδομηθεί η πολιτική και οικονομική εξουσία των ΗΠΑ στο παγκόσμιο σύστημα.

Οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες άρχισαν να δημιουργούν στρεβλώσεις στην αγορά στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Στις ΗΠΑ παρατηρήθηκε υψηλός πληθωρισμός και η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ αποφάσισε ν' ανεβάσει τα επιτόκια. Με αυτή την κίνηση πίστευε ότι θα ανακόψει τη ζήτηση για πίστωση, καθώς το χρήμα κατέστη ακριβότερο (Krugman και Obstfeld, 2003, σ. 393).

Τα υψηλότερα επιτόκια όμως διαμόρφωσαν την τάση για αγορά περισσότερων δολαρίων, καθώς οι επενδυτές θεωρούσαν ότι το δολάριο είχε ισχυροποιηθεί ως νόμισμα. Η προσδοκία που διαμορφώθηκε στην οικονομία οδήγησε σε αύξηση της τιμής του δολαρίου. Η διόγκωση των αγορών δημιούργησε νέα δεδομένα για τα κράτη και ένα πολύπλοκότερο περιβάλλον διαμόρφωσης διεθνών συναλλαγών. Στο σύστημα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών απαιτείται συντονισμός των μακροοικονομικών πολιτικών μεταξύ των κρατών για την αντιμετώπιση κοινών μακροοικονομικών προβλημάτων (Krugman και Obstfeld, 2003, σ. 410).

Οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες συνδέονται στενά με τη διόγκωση της κίνησης κεφαλαίων. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, αρκετά κράτη υιοθέτησαν πολιτικές περιορισμού του ελέγχου της κινητικότητας των κεφαλαίων. Το 1986 η Μεγάλη Βρετανία πραγματοποιεί ένα αποφασιστικό βήμα για την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση της χρηματοπιστωτικής της βιομηχανίας μέσω του Big Bang³.

Οι προαναφερθείσες αλλαγές δημιούργησαν νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Η λεγόμενη αγορά του ευρωνομίσματος αποτελεί μία τέτοια περίπτωση. Τα ευρωνομίσματα είναι χρηματοοικονομικές συναλλαγές, οι οποίες πραγματοποιούνται σε διαφορετικά νομίσματα από εκείνο που είχε ως επίσημο νόμισμα το κράτος, στο οποίο λάμβανε χώρα η οικονομική δραστηριότητα. Ο κυριότερος λόγος λειτουργίας αυτών των αγορών είναι ότι οι επιχειρήσεις δεν ελέγχονται από τις κρατικές αρχές, στις οποίες πραγματοποιούνταν οι οικονομικές δραστηριότητες από τη στιγμή που χρησιμοποιούσαν ξένο νόμισμα. Όπως γίνεται αντιληπτό, τα ευρωνομίσματα αποτελούν μία όψη του καθοριστικού ρόλου που διαδραματίζουν οι δυνάμεις της αγοράς στη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος.

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973 ήταν το γεγονός που οδήγησε στη διόγκωση της λειτουργίας της ευρωνομισματικής αγοράς. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου από τα κράτη που ήταν μέλη του Οργανισμού Πετρελαιο-εξαγωγικών Κρατών δημιούργησε τεράστια εισοδήματα για αυτά τα κράτη. Τα κράτη-μέλη του ΟΠΕΚ επένδυσαν τα αποθέματά τους σε ευρωνομίσματα. Οι αριθμοί αναδεικνύουν ξεκάθαρα τη διόγκωση της σημασίας της αγοράς του ευρωνομίσματος. Τα ευρωνομίσματα εκτινάχθηκαν από τρία δισεκατομμύρια δολάρια το 1960 στα 75 δις το 1970 και το 1984 άγγιζαν τα 1000 δισεκατομμύρια δολάρια (Strange, 1994, σ. 107).

Επίσης, επινοήθηκαν νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία, όπως τα παράγωγα⁴. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης (futures) και τα προθεσμιακά συμβόλαια (forwards) αποτελούν την πρώτη μορφή παραγώγων. Ο επικείμενος αγοραστής έχει τη δυνατότητα να αγοράσει ένα προϊόν στο μέλλον σε μία καθορισμένη τιμή σήμερα ανεξάρτητα από την τιμή που θα έχει αυτό το προϊόν τη στιγμή της παραλαβής του. Με αυτό τον τρόπο, ο αγοραστής εξασφαλίζει μία σταθερότητα στον οικονομικό του προγραμματισμό και στη διαδικασία παραγωγής, καθώς γνωρίζει ότι πράγματι θα προμηθευτεί αυτό το προϊόν και δεν θα επηρεαστεί από τις μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, στην τιμή του προϊόντος στο μέλλον και του επιπέδου του πληθωρισμού.

Τα δικαιώματα προαίρεσης (options) αποτελούν τη δεύτερη μορφή παραγώγων. Δίνουν τη δυνατότητα για την αγορά ενός προϊόντος σε μία προσδιορισμένη τιμή την ημέρα που λήγει το συμβόλαιο. Η διαφορά με την πρώτη κατηγορία παραγώγων είναι ότι εδώ δεν είναι σίγουρο ότι θα πραγματοποιηθεί η συναλλαγή. Ο συναλλασσόμενος αγοράζει μ' ένα αντίτιμο το δικαίωμα συναλλαγής σε έναν ορισμένο χρόνο και σε καθορισμένη τιμή (Scholte, 2007, σ. 767).

Τα παράγωγα ελαχιστοποιούν το ρίσκο των επενδυτών στις απρόσμενες αυξήσεις ή μειώσεις των τιμών. Τα παράγωγα, όμως, λειτουργήσαν και ως τρόπος επίτευξης κέρδους, αφού ορισμένοι στοιχηματίζουν για τις μελλοντικές τιμές των προϊόντων και ανάλογα επενδύουν. Αυτή η λειτουργία των παραγώγων δημιουργεί περισσότερη αστάθεια στις αγορές, παρά τις ομαλοποιεί. Το αρνητικό στοιχείο είναι ότι οι επενδυτές δεν έχουν στόχο την παραγωγή προϊόν-

3. Η απορρύθμιση που πραγματοποιήθηκε στη χρηματαγορά του Λονδίνου, οδηγώντας στη διόγκωση των χρηματοοικονομικών ροών (Scholte, 2007, σ. 757)

4. «Παράγωγο προϊόν είναι ένα συμβόλαιο, η αξία του οποίου εξαρτάται (και συνεπώς «παράγεται») από την τιμή κάποιου βασικού περιουσιακού στοιχείου (λ.χ. μίας πρώτης ύλης ή μίας μετοχής) ή από μία συγκεκριμένη τιμή αναφοράς (λ.χ. το επίπεδο των επιτοκίων ή τον χρηματιστηριακό δείκτη)» (Scholte, 2007, σ. 767).

ντος στην οικονομία, παρά μόνο το κέρδος μέσω του ρίσκου που λαμβάνουν. Οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές απαιτούν πιο ισχυρούς και καλύτερα πληροφορημένους παίκτες (Ρουμελιώτης, 2006, σ. 82).

Πίνακας 1
Ορισμένοι Δείκτες της σύγχρονης οικονομικής παγκοσμιοποίησης (σε δις δολάρια ΗΠΑ)

Δείκτης (παγκόσμια στοιχεία)	Παλαιότερα επίπεδα	Σημερινά επίπεδα
Άμεσες ξένες επενδύσεις	66 (1990)	7.100 (2002)
Εξαγωγές	629 (1960)	7.300 (2003)
Επίσημα αποθέματα συναλλάγματος	100 (1970)	1.579 (1997)
Ημερήσιος κύκλος εργασιών ξένων χρηματοπιστωτικών	100 (1979)	1.210 (2001)
Τραπεζικές καταθέσεις μη μόνιμων κατοίκων	20 (1964)	7.876 (1995)
Εξαγγελίες διασυννομιικών δανείων	9 (1972)	1.465 (2000)
Διασυννομιικές εκδόσεις ομολόγων	1 (1960)	1.157 (1999)
Χρεώγραφα ευρωαγοράς	Έτος έναρξης 1984	50 (1995)
Διασυννομιικές συναλλαγές μετοχών	10 (1980)	120 (1994)
Ημερήσιος κύκλος εργασιών από συμβόλαια χρηματοοικονομικών παραγώγων	Χαμηλό πριν από το 1980	1.162 (1995)

Πηγή: (Scholte, 2007, σ. 757).

Όπως διαπιστώνουμε από τον πίνακα 1, οι αγορές διογκώθηκαν με αλματώδεις ρυθμούς, αναδεικνύοντας τη σημασία που διαδραματίζουν για τη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Οι αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον σε συνδυασμό με την ανάπτυξη νέων δρώντων, όπως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, αύξησαν την αλληλεξάρτηση στη διεθνή οικονομία.

Τέλος, η οικονομική φιλελευθεροποίηση επήλθε επίσης ως συνέπεια μίας σειράς καινοτομιών που οδήγησαν στην επέκταση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Το διαδίκτυο, το fax και οι δορυφορικές συνδέσεις είναι τα μέσα που απελευθέρωσαν τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές από τα προηγούμενα όριά τους. Η διαδικασία παραγωγής χρήματος γίνεται πλέον με φρενήρεις ρυθμούς και μέσα σε λίγες μέρες, λίγες ώρες, ακόμη και σε λεπτά, τεράστια χρηματικά ποσά αλλάζουν χέρια (Strange, 1998, σ. 24).

5. Πρόσφατες Εξελίξεις στο Διεθνές Χρηματοοικονομικό Περιβάλλον και Διεθνής Οικονομική Κρίση

Στη δεκαετία του 1990 αναπτύχθηκε ένας έντονος διάλογος γύρω από τη δυναμική που εμφανίζουν οι παγκόσμιες αγορές και τη δυνατότητά τους να περιορίζουν τον ρόλο του κράτους. Τα πιο χαρακτηριστικά γεγονότα της δεκαετίας του 1990 ήταν η ανάπτυξη περιφερειακών νομισμάτων και η επίδραση των χρηματοοικονομικών κρίσεων στη διεθνή οικονομία. Οι υποστηρικτές της διαδικασίας της οικονομικής παγκοσμιοποίησης εκφράζουν την άποψη ότι η υιοθέτηση του ευρώ από τις χώρες που συμμετέχουν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί απόδειξη περιορισμού του ρόλου του κράτους. Βέβαια, η υιοθέτηση του ευρώ από ορισμένες χώρες της ΕΕ αποτελεί συνέπεια μακροχρόνιων οικονομικών και πολιτικών διεργασιών.

Η δολαριοποίηση⁵, όμως, που αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1990, αναδεικνύει ότι το κράτος διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Η δολαριοποίηση μίας οικονομίας λαμβάνει δύο μορφές. Πρώτον, ορισμένες κυβερνήσεις υιοθετούν το δολάριο με ταυτόχρονη κατάργηση της κυκλοφορίας του εθνικού νομίσματος. Δεύτερον, υιοθετούν το δολάριο με παράλληλη κυκλοφορία του εθνικού νομίσματος.

5. Ο όρος «δολαριοποίηση» δεν αναφέρεται μόνο στη δυνατότητα των κρατών να υιοθετήσουν το δολάριο ως νόμισμά τους, αλλά και για οποιοδήποτε άλλο νόμισμα.

Η δολαριοποίηση⁶ σε μία σειρά από χώρες αποδεικνύει ότι τα ισχυρά κράτη έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις αναπτυσσόμενες οικονομίες (Cohn, 2009, σ. 245).

Από την άλλη πλευρά, η διόγκωση των διεθνών χρηματοοικονομικών συναλλαγών έκανε τις διεθνείς χρηματαγορές πιο ευάλωτες σε πιθανές χρηματοοικονομικές κρίσεις. Η χρηματοπιστωτική κρίση στην ανατολική Ασία το 1997 αποτελεί παράδειγμα των δυνατοτήτων του χρηματοοικονομικού κεφαλαίου. Οι επενδυτές τον Ιούλιο του 1997 άρχισαν να αμφισβητούν τη δυνατότητα της Ταϊλάνδης να διατηρήσει την ισοτιμία του νομίσματός της σε σχέση με το δολάριο. Όπως συμβαίνει σε κάθε περίπτωση εκδήλωσης προσδοκιών, έτσι και στην περίπτωση της Ταϊλάνδης οι επενδυτές άρχισαν να πωλούν το εθνικό νόμισμα της Ταϊλάνδης, με συνέπεια την υποτίμηση του νομίσματος σε σχέση με το δολάριο. Στη συνέχεια, οι επενδυτές στράφηκαν και σε άλλες χώρες της ανατολικής Ασίας, όπως τη Νότια Κορέα και την Ινδονησία, πετυχαίνοντας την υποτίμηση των εθνικών τους νομισμάτων. Οι επενδυτές οδήγησαν σε κρίση τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, αναδεικνύοντας ότι η ισχύς του κράτους διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για τη διατήρησή του στο διεθνές οικονομικό σύστημα⁷.

Η εκδήλωση χρηματοοικονομικών κρίσεων τη δεκαετία του 1990, όλο και συχνότερα, οδήγησε τα κράτη στη σύσταση θεσμών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των συνεπειών της διόγκωσης των χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Η σύσταση του Financial Stability Forum (FSF), που αργότερα μετονομάστηκε σε Financial Stability Board, και η ομάδα των G-20 αποτέλεσαν τους νέους θεσμούς για αποτελεσματικότερη λειτουργία του σύγχρονου διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Το FSF αποτελείται από τις επτά (G-7) πιο ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες του κόσμου και από εκπροσώπους διεθνών χρηματοοικονομικών οργανισμών (Financial Stability Forum, 2009).

Το 1999 συστάθηκε η G-20 που αποτελείται από τους εκπροσώπους των κρατών του G-7, τη Ρωσία, την Κίνα, τη Βραζιλία, την Αυστραλία, την Αργεντινή, την Ινδονησία, την Ινδία, τη Δημοκρατία της Κορέας, το Μεξικό, τη Σαουδική Αραβία, την Τουρκία, τη Νότια Αφρική και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η G-20 μετά την εκδήλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης που πρωτοεκδηλώθηκε το 2007 ανέλαβε πρωτοβουλίες για ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας. Όσο τα αναπτυσσόμενα κράτη θα ενδυναμώνουν την παρουσία τους στην παγκόσμια οικονομία τόσο η G-20 θα ενισχύει τη διεθνή συνεργασία σε ζητήματα που αφορούν το διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον (G-20, 2011).

Επίσης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επιχειρεί να εξασφαλίσει τη σταθερότητα του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος. Όπως φαίνεται από την παράθεση των στοιχείων του πίνακα 2, τα ισχυρά κράτη διαθέτουν μεγαλύτερο ποσοστό, τόσο στα ειδικά τραβηχτικά δικαιώματα όσο και στις ψήφους στα πλαίσια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η ισχύς των κρατών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για τη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος, καθώς τα ισχυρά κράτη διαμορφώνουν τις αποφάσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου σύμφωνα με τις εθνικές τους επιδιώξεις.

Πίνακας 2

Μερίδια Συμμετοχής Επιλεγμένων Χωρών στο Κεφάλαιο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και Μερίδια Ψήφου

Χώρες	Ποσόστωση		Ψήφοι	
	Εκατομμύρια Ειδικών τραβηχτικών Δικαιωμάτων	Ποσοστό επί του Συνόλου	Αριθμός	Ποσοστό επί του Συνόλου
Αυστραλία	3,236.4	1.49	32,614	1.47
Βραζιλία	3,036.1	1.40	30,611	1.38
Καναδάς	6,369.2	2.93	63,942	2.88

6. Για τη δολαριοποίηση ως φαινόμενο έχουν εκφραστεί αντικρουόμενες απόψεις. Οι υποστηρικτές της θεωρούν ότι αυξάνει τη δυνατότητα πρόσβασης των κρατών στις διεθνείς αγορές. Η κριτική για τη δολαριοποίηση επικεντρώνεται στο γεγονός ότι οι πιέσεις προς το δολάριο επηρεάζουν τις εθνικές οικονομίες, οι οποίες έχουν δολαριοποιηθεί, και τα κράτη, χωρίς τα περιθώρια διαμόρφωσης ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής, είναι ευάλωτα σε πιθανές διεθνείς οικονομικές κρίσεις (Cohn, 2009, σ. 245).

7. Η ερμηνεία της χρηματοοικονομικής κρίσης της ανατολικής Ασίας επικεντρώθηκε σε δύο σημεία. Πρώτον, στις ριζοκίνδυνες πολιτικές που υιοθέτησαν ορισμένα κράτη της ανατολικής Ασίας. Δεύτερον, στο γεγονός ότι οι επιχειρηματικές ελίτ, τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών, όσο και άλλων αναπτυσσόμενων κρατών μέσω βραχυπρόθεσμων επενδύσεων, κατέστησαν ιδιαίτερα ευάλωτες αυτές τις χώρες στις προσδοκίες των επενδυτών (Gilpin, 2004, σ. 322).

Κίνα	8,090.1	3.72	81,151	3.65
Ρωσία	5,945.4	2.73	59,704	2.69
Ισπανία	3,048.9	1.40	30,739	1.38
Ην. Βασίλειο	10,738.5	4.94	107,635	4.85
ΗΠΑ	37,149.3	17.09	371,743	16.74
Γαλλία	10,738.5	4.94	107,635	4.85
Ινδία	4,158.2	1.91	41,832	1.88
Γερμανία	13,008.2	5.98	130,332	5.87
Ιταλία	7,055.2	3.24	70,805	3.19
Ελβετία	3,458.5	1.59	34,835	1.57
Αργεντινή	2,117.1	0.97	21,421	0.96
Σουηδία	2,395.5	1.10	24,205	1.09
Ιαπωνία	13,312.8	6.12	133,378	6.01
Ελλάδα	823.0	0.38	8,480	0.38
Τουρκία	1,191.3	0.55	12,163	0.55
Σύνολο	217,433.5	100.0	2,221,085	100.00

Πηγή: (International Monetary Fund, 2011)

Στον πίνακα 2 αποτυπώνεται παράλληλα η υπεροχή των ΗΠΑ σε ψήφους στο ΔΝΤ, τόσο σε σχέση με τα αναπτυσσόμενα κράτη όσο και με τα ανεπτυγμένα. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό το γεγονός οι ΗΠΑ διαθέτουν το 16.74% του συνόλου των ψήφων. Την ίδια στιγμή, ενώ η Κίνα για το 2010 διαθέτει το τρίτο υψηλότερο ΑΕΠ παγκοσμίως και έχει 10,1% ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης ως ποσοστό του ΑΕΠ, διαθέτει μόλις το 3.65% των ψήφων (The World Factbook, 2011).

Πίνακας 3
Στοιχεία εισροής Άμεσων Ξένων Επενδύσεων
Σύνολο Χωρών

%	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Μ.Ο
Μετοχές	64	61	70	62	58	66	70	68	72	65,97
Επανεπενδυμένα κεφάλαια	4	15	16	18	16	10	9	6	8	11,33
Λοιπά κεφάλαια	32	24	14	20	26	24	21	26	20	23

Ανεπτυγμένες Χώρες

%	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Μ.Ο
Μετοχές	66	63	70	60	53	66	71	67	65	64,56
Επανεπενδυμένα κεφάλαια	0	14	14	15	16	8	5	5	3	8,889
Λοιπά κεφάλαια	34	23	16	25	31	26	24	28	32	26,56

Αναπτυσσόμενες Χώρες

%	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Μ.Ο
Μετοχές	60	55	67	70	70	58	55	57	58	61,11
Επανεπενδυμένα κεφάλαια	26	20	19	11	13	20	23	30	32	21,56
Λοιπά κεφάλαια	14	25	14	19	17	22	23	13	10	17,33

Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη

%	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Μ.Ο
Μετοχές	64	60	62	71	64	75	81	78	77	70,22
Επανεπενδυμένα κεφάλαια	12	21	22	5	3	0	2	4	1	7,778
Λοιπά κεφάλαια	24	19	16	24	33	27	17	18	22	22,22

Πηγή: (Μελάς και Πολλάλης, 2005, σ. 324)

Όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 3, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις επενδύουν το μεγαλύτερο μερίδιο των άμεσων ξένων επενδύσεων σε μετοχές. Αυτό ισχύει και για τα ανεπτυγμένα κράτη και για τα αναπτυσσόμενα. Από την παράθεση των στοιχείων του πίνακα 2 αναδεικνύεται ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν ενεργά στο χρηματοοικονομικό περιβάλλον και αποτελούν καθοριστικό φορέα διαμόρφωσης του διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος.

Η πρόσφατη διεθνής χρηματοοικονομική κρίση, που πρωτοεκδηλώθηκε τον Αύγουστο του 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες, αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του σύγχρονου διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Βασική αιτία της κρίσης ήταν η αδυναμία πληρωμής των στεγαστικών δανείων που είχαν λάβει οι πολίτες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Είχαν χορηγηθεί στεγαστικά δάνεια υψηλού ρίσκου που ενισχύονταν από τα χαμηλά επιτόκια. Η ύπαρξη του «σκιώδους τραπεζικού συστήματος»⁸, σύμφωνα με τον Paul Krugman, ενδυνάμωσε την αστάθεια του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος (Krugman, 2009, σ. 193). Σταδιακά από το 2006, οι τιμές των κατοικιών άρχισαν να φθίνουν και η ζήτηση να περιορίζεται. Όλο και περισσότεροι δανειολήπτες αθέτησαν τις πληρωμές τους. Καθώς τα ενυπόθηκα δάνεια είχαν χορηγηθεί από πηγές που πουλίσαν τα δάνεια σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η κρίση των στεγαστικών δανείων είχε αρνητικές συνέπειες στις χρηματοπιστωτικές αγορές⁹. Η ισχυρή διασύνδεση των χρηματοπιστωτικών αγορών διέσπειρε την κρίση και σε τράπεζες άλλων χωρών.

Πίνακας 4

Δεσμεύσεις Κυβερνήσεων για τη Διάσωση του Χρηματοπιστωτικού Τομέα για το 2008 (σε δις δολάρια ΗΠΑ)

Χώρα	Ποσό
ΗΠΑ	1.3 τρισεκατομμύρια
Ην. Βασίλειο	743.0
Γερμανία	636.5
Γαλλία	458.3
Ολλανδία	346.0

8. «Σήμερα, το σύνολο των ιδρυμάτων και των οργανισμών που ενεργούν σαν “τραπεζικά ιδρύματα που δεν είναι τράπεζες” γενικά αναφέρεται ως “παράλληλο τραπεζικό σύστημα” ή ως “σκιώδες τραπεζικό σύστημα”» (Krugman, 2009, σ. 193)

9. Για πιο αναλυτική μελέτη, βλέπε: Krugman, P. (2009), *Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτης.

Σουηδία	200.0
Αυστρία	127.3
Ισπανία	127.3
Ιταλία	51.0
Άλλες ευρωπαϊκές χώρες	110.6
Σύνολο ευρωπαϊκών χωρών	2.8 τρισεκατομμύρια

Πηγή: (Anderson, Cavanagh και Redman, 2008)

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τα ισχυρά κράτη της Ευρώπης παρενέβησαν αποφασιστικά το 2008 για τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπως διαφαίνεται από τον πίνακα 4. Η παρέμβαση της αμερικανικής κυβέρνησης στην οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν η πιο εκτεταμένη από την περίοδο της Μεγάλης Ύφεσης (Anderson, Cavanagh και Redman, 2008, σ. 4). Η αντιμετώπιση της διεθνούς οικονομικής κρίσης αποτυπώνει ξεκάθαρα την ευάλωτη θέση των διεθνών αγορών αλλά και την αναγκαιότητα κρατικής παρέμβασης για την επίλυση των αδιεξόδων των αγορών.

Όπως διαφαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, το κράτος διαθέτει κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Η διόγκωση των κεφαλαιαγορών αποδεικνύει ότι οι δυνάμεις της αγοράς υπήρξαν καθοριστικός παίκτης στη διαμόρφωση του διεθνούς χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Στο σύγχρονο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον εξαιτίας της πολυπλοκότητάς του απαιτούνται πιο ισχυρές παρεμβάσεις από τις κυβερνήσεις σε σύγκριση με το παρελθόν (Aikins, 2009, σ. 39). Τα κράτη επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων μέσα από τη λειτουργία των αγορών.

Παράλληλα, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στον βαθμό που συμμετέχουν στις διεθνείς κεφαλαιαγορές διαμορφώνουν επίσης καθοριστικά το διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον. Οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, διαδραματίζουν ρυθμιστικό ρόλο στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα για τη διαμόρφωση των ισορροπιών ανάμεσα στα κράτη. Η σύγχρονη σύνθετη πραγματικότητα, που έχει δημιουργηθεί ως συνέπεια των αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στους τέσσερις προσδιοριστικούς παράγοντες του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος, υπό το πρίσμα του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας, αποτελεί απόδειξη των υποθέσεων του.

6. Συμπεράσματα

Η μελέτη του διεθνούς νομισματικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική υπό το πρίσμα του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας. Η εφαρμογή του συστήματος του Bretton Woods έδωσε στο δολάριο τη θέση του παγκόσμιου νομίσματος. Όμως, από ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών η παγκόσμια οικονομία σταδιακά οδηγήθηκε σε κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, προκειμένου οι ΗΠΑ να ανταποκριθούν στις πιέσεις έναντι του δολαρίου. Παράλληλα, καταργήθηκαν τα εμπόδια στη ροή των κεφαλαίων, αυξήθηκε ο όγκος της διακίνησης κεφαλαίων, νέες τεχνολογίες εισήχθησαν στην παραγωγική διαδικασία, δημιουργώντας ένα νέο πολυσύνθετο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον.

Η αξία των νομισμάτων και η διαμόρφωση των συναλλαγματικών ισοτιμιών αποτελεί τρόπο άσκησης πίεσης ανάμεσα στα κράτη για τη διαμόρφωση πιο ευνοϊκών συνθηκών για το εθνικό νόμισμα κάθε κράτους. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης με την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, του ευρώ. Όμως, το ευρώ βρίσκεται σε ανταγωνισμό τόσο με το δολάριο όσο και με το ιαπωνικό γεν, αναδεικνύοντας ότι οι εθνικές επιδιώξεις παραμένουν καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση των διεθνών νομισματικών συνθηκών¹⁰.

10. Η κρίση δημόσιου χρέους που αντιμετωπίζουν ορισμένες χώρες της ευρωζώνης, ανάμεσα σε αυτές και η Ελλάδα, αναδεικνύει την ύπαρξη εθνικών ανταγωνισμών ανάμεσα και στα κράτη-μέλη της ευρωζώνης. Τα ισχυρά κράτη της ευρωζώνης, κυρίως η Γερμανία και η Γαλλία, αρνούνται να επωμιστούν το κόστος της αντιμετώπισης του υψηλού δημόσιου χρέους των χωρών του Νότου. Ο ρόλος του κράτους παραμένει καθοριστικός ακόμη και στα πλαίσια της ευρωζώνης (Λαπαβίτσας κ.ά., 2010, σ. 58).

Ο σύγχρονος κόσμος έχει διαμορφώσει τόσο πολύπλοκες δομές που κανείς από τους τέσσερις προσδιοριστικούς παράγοντες του αναλυτικού πλαισίου της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας δεν επιθυμεί την απομόνωση και την αυτόνομη λειτουργία του. Ακόμη και το κράτος που συνεχίζει να διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο αντιλαμβάνεται ότι οι δραστηριότητες που αναπτύσσει, ως συνέπεια της ενισχυμένης συνθετότητας στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, του αποφέρουν οφέλη. Η σύγχρονη οικονομικοπολιτική πραγματικότητα επιβάλλει να αντιληφθούμε τις πραγματικές διαστάσεις λειτουργίας της. Ο κόσμος δεν διαμορφώνεται κυρίαρχα από τις δυνάμεις της αγοράς, όπως υποστηρίζει η νεοκλασική οικονομική προσέγγιση. Ο κόσμος έχει γίνει πολυσύνθετος και το κράτος εμπλουτίζεται με νέες αρμοδιότητες στο συνεχώς όλο και πιο πολύπλοκο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον.

Όπως διαφαίνεται, η Σύνθετη Πολιτική Οικονομία βρίσκει εφαρμογή στο διεθνές νομισματικό και χρηματοπιστωτικό περιβάλλον, καθώς τα έθνη-κράτη, οι αγορές, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, επιφέρουν στην οικονομία συνθήκες αλληλεξάρτησης, κατοχυρώνοντας όμως στο κράτος τον ρόλο του κυρίαρχου ρυθμιστή.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Aikins, K. S. (2009). «Global Financial Crisis and Government Intervention: A case for effective regulatory governance», *International Public Management Review*, 10 (2), σ. 23-43.
- Anderson, S., Cavanagh, J. and Redman, J. (2008). *How the Bailouts Dwarf Other Global Crisis Spending*, Institute for Policy Studies.
- Financial Stability Forum (2009). «Financial Stability Forum re-established as the Financial Stability Board», 31/01/2011. http://www.financialstabilityboard.org/press/pr_090402b.pdf
- G-20. (2011). «What is the G-20. 31/01/2011», http://www.g20.org/about_what_is_g20.aspx
- International Monetary Fund (2011). «IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors», 27/01/2011. <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm>
- Skilas, P. (1999). *NGOs and the international political economy with special reference to the EU's development policy*, Nubis, Athens.
- O' Brien, R. και Williams, M. (2010). *Global Political Economy*, 3rd ed., New York, Palgrave Macmillan.
- Sklias, P. (1999). *NGOs and the international political economy with special reference to the EK's Development Policy*, Nubis, Athens.
- Strange, S. (1998). *Mad Money*, Manchester, Manchester University Press.
- Strange, S. (1994). *States and Markets*, 2nd ed., London, Continuum.
- The World Factbook (2011). «China. 28/01/2011», <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
- Triffin, R. (1966). *Gold and the Dollar Crisis: The Future of Convertibility*, Yale University Press.

Ελληνική

- Cohn, T. (2009). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Gilpin, R. (2004). *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η διεθνής οικονομική τάξη*, Γ' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα.
- Krugman, P. (2009). *Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Krugman, P. και Obstfeld, M. (2003). *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Τόμος Β', 5^η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική.
- Scholte, A. J. (2007). «Παγκόσμιο εμπόριο και χρηματοδότηση», στο Baylis, J. και Smith, S. (eds). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: μία εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Επίκεντρο, σ. 751-776.
- Λαπαβίτσας, Κ., Κατενμπρούνερ, Α., Λίντο, Ντ., Μίτσελ, Τζ., Παινσέιρα, Χ. Π., Πάουελ, Τζ., Πίρες, Ε., Στένφορντ, Α. και Τέλες, Ν. (2010). *2010 Κρίση Ευρωζώνης: Φτώχεια του Δυνατού, Πτώχευση του Αδύνατου*, Αθήνα, Εκδόσεις νόβολι.
- Μελάς, Κ. και Πολλάλης, Γ. (2005). *Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Ρουκανάς, Σ. (2007). *Οικονομική Θεωρία και Ανάπτυξη υπό το Πρίσμα της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης.
- Ρουμελιώτης, Π. (2006). *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.